

Esglésies amb campanes de bomba d'aviació (part 12)

Després del parèntesi temàtic del mes anterior en aquesta secció, reprenem la descripció d'esglésies amb campana de bomba d'aviació amb un canvi de definició per aquests instruments penjats en algunes de les nostres esglésies acabada la guerra.

Aquest canvi ve a to de comentaris arribats, per part de diversos lectors de la nostra revista i de persones entrevistades per a la confecció d'aquest treball, sobre la significació del mot obús i la notació correcta de bomba d'aviació per definir aquests artefactes. Un cop contrastada la definició de les dues accepcions al diccionari i d'haver consultat bibliografia sobre el tema bèl·lic, he de rectificar aquest error de definició, malgrat que la referència d'obús em ve donada per la consulta a diferents llibres sobre la història i sobre històries dels pobles d'Artesa de Segre i en altres referències sobre aquest tipus de campanes on, sistemàticament, s'utilitza el mot "obús" per esmentar les campanes de bomba d'aviació.

Feta aquesta puntualització continuarem amb la descripció de les esglésies que antigament havien tingut aquests caps de bomba d'aviació per fer les funcions de campana.

Encara dins del municipi de Foradada, que vàrem iniciar en el capítol anterior, descriurem la història de la cam-

pana de Rubió del Mig i la de Montsonís. També, parlarem de les esglésies de Boada, al municipi de Vilanova de Meià, i Sant Cristòfol, a la Baronia de Rialb.

Sant Miquel de Rubió del Mig (Foradada)

D'aquesta església no en coneixem la data de construcció tot i que per la seva arquitectura podríem situar-la entre els segles XVII-XVIII. Forma part de les esglésies que, seguint l'estil de façana del renaixement, amb porta dovellada i rosassa, havien estat construïdes en l'època en què el Monestir de Montserrat era el propietari del nostre territori. És una església de planta quadrada, sense absis i amb dues capelles laterals. D'aquestes capelles, la de la dreta està unida a una construcció civil, observant-hi a la seva paret frontal una finestra neoromànica, de mig punt, com altres trobades en construccions religioses d'aquest període. La capella del costat esquerre, està construïda en dues fases i en una d'elles hi ha un finestre amb la data 1770 gravada en la seva llinda. Al notar-se que aquesta capella està sobreposada, no es pot asseverar que aquesta data correspongui a la data de construcció de l'església ni a la de la construcció de la capella. Fins i tot, aquesta inscripció pot ésser aliena a la construcció de l'església. En qualsevol cas, aquest data gravada a la

finestra es correspon amb l'espai cronològic en el que es construïren aquestes esglésies.

La campana

La campana de bomba d'aviació que antigament presidia aquesta església es va trobar, segons ens informa el Sr. Jaume Porta, a la partida de la Solana, concretament al lloc de Rumiscot. Degt al pes, aquest cap de projectil es va anar a buscar amb un *estiràs* que va ser tirat per una mula propietat de l'alcalde d'aquella època, el Sr. Vicent Serentill i Matamala. El treball per a la conversió de bomba a campana va ser obra de Josep Domingo, ferrer de Foradada, i es va penjar entre els anys 1940-1941. Del canvi de la campana de bomba a l'actual de fosa no n'hem pogut saber exactament la data, el que si ens consta és una imatge fotografada per Josep M. Gavín, a l'any 1972, en què encara hi era, probablement molt poc temps abans que es fes el canvi per l'actual campana de fosa. La campana de bomba estava subjectada a l'antic jou de les campanes originals. Aquesta campana compartia excepcionalitat amb el cas de Sant Pere de Tudela de Segre pel que respecta a la ubicació en un campanar de doble cloquer, pel fet d'estar penjada a l'ull dret. Com en el cas de les campanes de l'església de Sant Josep de Foradada, no hi ha notícies d'on va anar a parar aquest cap de bomba un cop canviat per l'actual campana.

Dades posicionals:
Calibració GPS: 31 T ED50
x = 333189, y = 4639626 z 366

Latitud: N 41° 53' 24.8"
Longitud: E 0° 59' 21.8"
Altitud: 366 m.s.n.m.
Orientació: 300°

Església de Santa Maria de Montsonís (Foradada)

A la dovella central de la porta de l'església de Santa Maria de Montsonís, sota de l'escut heràldic de la nissaga Rocabruna, hi llegim la data de construcció de l'església: 1787. A sobre hi ha una inscripció que ens diu: ESSEN SENYOR DEL CASTELL DE MONTSONIS LO ILLVSRM S^R D^M CARLES DE ROCABRUNA DE PONTS DE CORBINS I DE DESVALLS A SES EXPENSAS SE HA FET AQUESTA ESGLESIA.

El cas d'aquesta església està força documentat. L'origen el trobem en l'antiga església romànica dedicada també a Santa Maria, situada a poca distància de l'actual. Aquesta església, des de l'any 1024 fins al 1952, va pertanyer a l'Abadia d'Àger. Del 1873 fins al 1952 Montsonís formava Oficialitat pròpia i tenia a la seva jurisdicció Foradada, Artesa de Segre, Anya, Butsènit, Castellnou de les Olugues, Collderat, Manresana, Montclar, Montmagastre, Montargull, Pradell, Preixens, Tudela, Vall-llebrera, Vicfred i Vilves.

L'any 1873 el territori abastat per les 4 oficialitats en què s'havia dividit

l'abadia d'Àger (Àger, Castelló de Farfanya, Montsonís i Valldenou) es converteix en dos arxiprestats: Àger i Montclar. Montsonís passà a formar part de Montclar, depenent del bisbat de Lleida.

Donat el deficient estat del temple, a finals del segle XVII ja es plantejava la necessitat de construir-ne un de nou i, al 1718, Carles de Ponts, senyor del castell de Montsonís demanava que l'enterressin junt amb els seus pares a l'església parroquial de Montsonís. Però deixà escrita la voluntat que quan estigués construïda la nova església, les seves despulles i les dels seus avantpassats es traslladessin a aquest nou temple.

En un document del 1770 dirigit al Senyor Arxiprest d'Àger, el Molt Illustre Dom Carles de Rocabruna i de Ponts s'ofereix a fer-se càrrec de les despeses de manobres i fusters per construir la nova església, demanant a canvi un pas interior que comuniqui el castell amb l'altar major per poder oir missa des de les seves dependències com a recompensa per la despesa. Així va ser. En referència a l'estalvi que Dom Carles originava a la institució eclesiàstica, en aquest document hi podem llegir: *"Al paso que no le seria obligatorio tanto dispendio por más que la Iglesia actual sea ruinosa y expuesta a insultos de ladrones, por motivo de hallarse situada algo*

distante de la población".

Campana

Pel que respecta a aquesta campana no hem pogut trobar cap referència sobre la seva troballa. Per les informacions recollides entenem que es va penjar, com la resta de campanes de la zona, poc després d'acabada la guerra. Va ser a principis dels anys 1980 que el propi Baró d'Albi, segons ens comenta ell mateix, va comprar les dues campanes que actualment penjen del campanar de Santa Maria, arraconant l'antiga de bomba d'aviació, que avui resta guardada al cor de l'església. Des d'aquestes línies reitero al Sr. Ramon Orpinell la necessitat que aquesta campana sigui guardada com a vestigi de la guerra civil i com a element monumental que durant dècades ha fet les funcions de campana a Montsonís, que avui, junt amb les campanes d'aquest tipus de la resta d'esglésies amb aquesta característica, forma part d'un conjunt a preservar, el qual forma part de la nostra història.

Dades posicionals:
x = 336015, y = 4639332
Latitud: N 41° 53' 17.5"
Longitud: E 01° 01' 24.6"
Altitud: 387 m.s.n.m.
Orientació: 305°

Sant Pere de Boada (Vilanova de Meià)

Al petit llogarret de Boada hi trobem l'església de Sant Pere, de planta quadrada amb façana renaixentista com moltes altres de la comarca. La porta

d'entrada és dovellada amb imposta motllorada, destacant a la seva façana l'ull de bou fet d'una sola peça i molt ben acabat. Al costat dret s'hi pot veure una de les típiques finestres que foraden la paret frontal de les esglésies i ermites de l'època. El campanar, de forma peculiar i de reduïdes dimensions, permet encabir-hi una campana de mida petita.

Aquesta església està dedicada a Sant Pere Màrtir, patró dels pubills; és a dir, els casats amb les pubilles perquè, segons ens comenten, aquesta condició els fa màrtirs. El dia 29 d'abril, diada de Sant Pere de Verona s'hi celebra la festivitat, tot i que antigament aquesta es complementava amb la festa del Roser, avui desapareguda en tants pobles de la contrada. Per la diada de Sant Pere venia la processó de Lluçars amb dues banderes i l'acompanyament del poble obsequiant-se a la gent amb coca, pa, anís i moscatell. El capellà i la majordoma esmorzaven a Ca l'Arió i, acabat l'àpat, tornaven cap a Lluçars. Ca l'Arió, situat just al davant de l'església, és la casa de la família París, que ens relata aquesta història.

Durant la guerra civil, homes de l'anomenat Comitè de Vilanova varen cremar el retaule que hi havia dedicat a Sant Ermengol, obra de l'època en què es va construir l'església, l'any 1755. També cremaren la roba de missa i el confessionari. En realitat, el confessionari actual és mig confessionari portat de l'església de Vilanova de Meià. D'imatges, aleshores, no n'hi

havia, però es va profanar la relíquia de l'altar i se'n van endur el calze que era antic. Acabada la guerra, a l'any 1942, es va restaurar l'edifici i es va comprar la imatge de Sant Pere Màrtir que actualment podem veure en aquesta església.

Dins de l'església, al centre de la nau, hi ha una trampeta que accedeix a una fossa on antigament eren enterrades totes les persones d'aquest petit poble. Val a dir que els enterraments dins de les esglésies, tot i haver-se fet al s. VI, és una tradició que arrenca del s. XI i que va ser prohibida, per higiene, entre finals del 1700 i el primer terç del 1800, segons les lleis que s'anaven dictant al respecte en les diferents jurisdiccions. Les referències passades de pares a fills ens indiquen que a Boada, quan s'enterrava a l'església, tan sols hi havia un taüt que servia per a tot-hom per tal de fer la vetlla i l'ofici, però un cop acabada la cerimònia el cos es dipositava a la fossa de l'església sense la caixa. Amb la construcció del cementiri, es va buidar la fossa i la tradició es va acabar.

A l'entrada de l'església, a fora, hi ha una llosa on hi llegim la data 1990. Aquesta pedra corresponia al balcó d'una casa que hi havia al costat i que es va enderrocar. El Sr. París hi va gravar la data que correspon al temps en què es van empedrar els carrers d'aquesta petita població. També al vèrtex frontal de les dues aigües, just a sota del campanar, hi figura la inscripció 1990 dibuixada al ciment que sub-

jecta les teules del llom de la teulada, en commemoració de la data en què es va restaurar la cobertura de l'església.

La campana

El Sr. Josep París i Roca recorda els fets que ocorregueren durant la guerra i quan varen despenjar la campana original, la qual va restar prop de 8 mesos al terra, fora de l'església, en un dels seus laterals. Al llarg d'aquest temps ningú es va atrevir a tocar-la.

Quant a la campana de bomba, el Sr. París no ens pot donar referències, ja que va formar part de la lleva del 37 i va coincidir que, quan la varen penjar, estava fent el servei militar i no en té notícia de qui, ni com, ni quan, ni on es va trobar.

El cap de bomba que penjava d'aquest campanar es correspon al mateix model que penja a Santa Maria de Palau de Rialb i al que hi havia penjat al campanar de l'església de Collfred. Fins al moment no hem pogut esbrinar a quin tipus de projectil corresponen aquests cascs, per la qual cosa no especulem sobre ells fins tenir una referència clara respecte a la seva procedència.

El primer dissabte d'agost de l'any 2002, amb motiu de la Festa Major de Boada, la família París va canviar l'antiga campana d'obús per l'actual, que porta la inscripció 1719, la qual, tot i que no correspon a aquesta església sí que és de l'època en què es construï-

ren aquest tipus d'esglésies. La cam-

família París.

Dades posicionals:
 x = 338820, y = 4647092
 Latitud: N 41° 57' 31"
 Longitud: E 1° 03' 18.7"
 Altitud: 534 m.s.n.m.
 Orientació: 105°

Sant Jaume de Sant Cristòfol (Baronia de Rialb)

Sant Cristòfol de la Donzell és un petit poble situat al capdamunt de la serra dels Plans, entre els barrancs de Maçaners i de l'Espluga de les Cabres. L'accés es fa per una carretera local que parteix de la ruta Ponts-Folquer. Poc després de la Masia Perdigués, a mà esquerra, surt una pista que amb un recorregut de 4 km de pujada ens mena a la població. Per Sant Cristòfol hi passa el sender de llarg recorregut GR-1.

Aquest poble es va despoblar a la primera meitat dels anys 60 i, amb el temps, les cases i l'església s'han anat deteriorant fins el punt de que la pròpia església ja ha perdut el campanar. Per part del consistori de la Baronia de Rialb hi ha la intenció de recuperar-la, havent iniciat en una primera instància la reconstrucció de la teulada. La propera fase prevista consisteix en la recuperació del campanar.

La campana

Durant la guerra, dins de l'església hi havia el sindicat on s'hi podien obtenir els queviures. Els propis milicians que hi havia destacats varen disparar a la campana trencant-la, la despenjaren i se l'endugueren.

El Sr. Joan March i Vilella va trobar la campana de bomba a la serra de les Garrigues, a Comiols, mig any després del final de la guerra i la va portar al ferrer de la Sensada, que li va fer un

forat a dalt i li va penjar un batall. Un cop adobada, la va regalar a l'església de Sant Cristòfol.

Aquesta campana de Sant Cristòfol és la que actualment penja del campanar de Santa Maria de Palau junt amb una campana de fosa. Aquest trasllat el va fer Mn. Daniel Fortuny quan l'església ja estava mig ensorrada, coincidint amb la restauració de Santa Maria. Veure article sobre les esglésies amb campana d'obús d'altres municipis, *La Palanca* núm. 267, juny 2004.

Dades posicionals:
 x = 346880, y = 4656129
 Latitud: N 42° 02' 26.6"
 Longitud: E 01° 09' 00.1"
 Altitud: 733 m.s.n.m.
 Orientació: 78°

Agraïments

En aquesta ocasió em cal fer un doble agraïment de conjunt a totes aquelles persones que han anat insistint per diferents vies sobre el canvi de notació en la definició d'aquestes campanes. En primer lloc, perquè m'han donat la possibilitat d'esmenar l'error i, en segon lloc, perquè el fet d'insistir en la necessitat de corregir-ho em reflecteix l'interès que hi ha en el seguiment del treball sobre aquestes campanes de bomba d'avi-

ació.

Quant als agraïments personals, un cop més em cal donar les gràcies al Sr. Jaume Porta, campaner de Rubió, per la informació donada sobre la campana de l'església de Sant Miquel de Rubió del Mig.

En referència a l'església de Montsonís, agraeixo les col·laboracions que he rebut per part del Sr. Carles Montoliu, Baró de l'Albi, i al senyor masover de la finca El Molí, nascut a Montsonís, del qual, malauradament, desconec el nom. També al Sr. Ramon Orpinell, director-gerent de la Fundació Castells Culturals de Catalunya, per donar-me l'accés a l'església i permetre'm fotografiar la campana de bomba, guardada al seu interior.

Al Sr. Josep París i Roca li dec la cordial rebuda a Boada, perquè a més d'obrir-me les portes de l'església i deixar-me pujar a casa seva per obtenir una imatge clara del campanar, juntament amb la seva esposa em varen documentar històricament el lloc i l'església.

A la Masia Perdigués, el Forat de Buli, a més de direccionar-me per la pista que duu a Sant Cristòfol de la Donzell, per l'ampliació d'informació sobre el lloc i fer-me saber que la família propietària del Bar Segre d'Artesa de Segre és originària d'aquest poble. Al Bar Segre em varen indicar el Sr. Joan March i Vilella, de cal Gasset d'Artesa, com a natural i coneixedor del lloc, que va resultar ser la persona que va trobar la bomba i va fer fer la campana.

En darrer lloc, he de donar les gràcies a en Josep M. Gavín per la seva tasca de catalogació de les esglésies de Catalunya i pel seu tarannà il·lusionat quan rep als qui necessitem la seva col·laboració. A ell i al seu ajudant, el Sr. Josep Sansalvador, els agraeixo la cessió de les fotografies antigues presentades per documentar aquest article.

A totes les persones esmentades els vull expressar el més sincer agraïment, ja que la seva col·laboració ha estat imprescindible per realitzar aquesta part del treball.

Fotografies antigues: Josep M. Gavín

www.artesadesegre.net